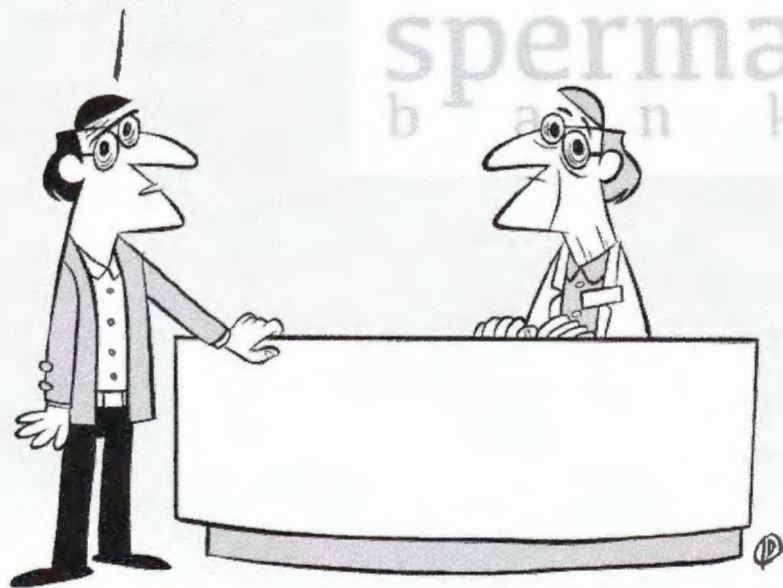


IK WIL ERACHTER-
KOMEN WIE MIJN
VADER IS!!!!



'DNA liegt niet'

Zoektocht naar afkomst in stroomversnelling

Donorkinderen en adoptiekinderen hebben het recht hun biologische ouders te kennen en zo antwoorden te vinden op identiteitsvragen. Tegenwoordig zijn DNA-technieken populair bij het zoeken naar afkomst. Soms zorgt dat voor onverwachte en verrassende ontdekkingen.

'Wie is je vader, wie is je moeder?' Voor de meeste mensen een doodgewone vraag, maar voor sommige kinderen en volwassenen ligt het ingewikkelder. Ze hebben een moeder, een opvoedvader en een donovader (de man die sperma heeft afgestaan waaruit het kind is geboren). Of adoptieouders en biologische ouders. Soms is de biologische ouder of donovader niet bekend en tot voor kort betekende zoeken dan veel spuurwerk met een onzekere afloop. Die zoektocht heeft een

nieuwe dimensie gekregen door toegankelijke en steeds goedkopere DNA-analysetechnieken. Door het simpelweg opsturen van een buisje met wat speeksel kan worden vastgesteld of er een *match* is met een biologische ouder of ander familielid zoals een (half)broer of (half) zus. De veelgehoorde uitdrukking 'DNA liegt niet', geeft kernachtig aan waarom zoeken naar verwanten in een stroomversnelling is geraakt.

Identiteitsvragen

Volgens het Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind heeft elk kind het recht zijn ouders te kennen. Dit recht is belangrijk voor donorkinderen die verwekt zijn met KID (kunstmatige inseminatie met donorzaad) en adoptiekinderen. Het kennen van de donorvader of biologische ouder kan antwoord geven op identiteitsvragen als 'Van wie heb ik mijn neus', 'Lijk ik op mijn onbekende voorouders?' of 'Hoe kom ik aan mijn creatieve aanleg?'. Daarnaast is het belangrijk om te weten of er erfelijke ziekten in de familie voorkomen. Soms is het krijgen van informatie over de achtergrond al voldoende. Enkele donorkinderen van *de Halfjes* (zie kader) wilden bijvoorbeeld wel hun afkomstgeschiedenis horen en hun halfbroers en halfzussen leren kennen, maar hoefden de donor zelf niet te ontmoeten.

Anonieme donoren

Een organisatie die zich al lang bezig houdt met afkomst en identiteitsvragen is Fiom, specialist bij ongewenste zwangerschap en afstammingsvragen. Ze beheert ook de Fiom KID-DNA Databank (zie kader) waar donorkinderen en donoren zich kunnen inschrijven om elkaar te vinden via DNA-onderzoek. Dit is vooral belangrijk voor de naar schatting 40.000 donorkinderen die voor 2004 zijn verwekt door vaak anonieme donoren. Bij een wetswijziging in 2004 is de anonimiteit van de donor opgeheven.

De overheid heeft het in 2017 mogelijk gemaakt voor spermadonoren om zich gratis in te schrijven in de Fiom KID-DNA Databank, maar het zou voor donorkinderen ook mogelijk moeten zijn om zich kosteloos in te schrijven. Fiom heeft een actieve rol na een *match* door bij de ontmoeting begeleiding te bieden aan donor en donorkind.

De Halfjes

Jan Karbaat, de veelbesproken directeur van een voormalige spermabank in Barendrecht, gebruikte zijn eigen zaad voor KID. Maar dat niet alleen. Hij maakte het ook mogelijk dat een spermadonor, Louis, de biologische vader werd van zo'n tweehonderd donorkinderen. Vroeger werd vaak een maximum van hooguit 25 kinderen per donor aangehouden, in het geval van Louis (en anderen?) was die grens er niet. Het boek *Alle kinderen van Louis*, dat leest als een thriller, gaat over de meer dan vijftig tot nu toe bekende donorkinderen van Louis. Ze zijn halfbroers en halfzussen van elkaar en noemen zich de *Halfjes*.

Het is bijna niet voor te stellen hoe het is om deel uit te maken van zo'n grote groep donorkinderen. Bjorn zegt erover in het boek: *'Het drang tot me daar dat ik de zoon ben van een man met wiens sperma tweehonderd kinderen zijn verwekt. Er is vast niemand anders in Nederland die dat kan zeggen: ik ben biotechnoloog en heb mijn eigen kijk op zulke dingen. Vanuit evolutionair en genetisch perspectief is dit immers een uniek reproductiesucces. Ik vind het vermakelijk dat ik daar deel van uitmaak.'*

Voor de meeste Halfjes was de ontdekking van zoveel halfbroers en -zussen schokkend. En hoe geef je zo'n familierelatie vorm? Dat hebben de Halfjes moeten uitvinden. Niet iedereen blijkt evenveel contact met elkaar te hebben, wel hebben ze een gezamenlijke WhatsApp- en Facebookgroep.

DNA en DNA-databanken

Elke menselijke cel – met uitzondering van geslachtscellen – heeft 23 paar chromosomen waarin erfelijke eigenschappen zijn vastgelegd, terwijl elke cel een DNA-molecuul (DeoxyriboNucleid Acid) bevat. DNA kan gebruikt worden omdat de chromosomen, en dus ook de DNA-moleculen, in elke lichaamscel hetzelfde zijn. Het maakt daarom niet uit of DNA uit speeksel of bloed wordt gebruikt. DNA-databanken gebruiken bij verwantschapsonderzoek twee technieken: in Nederland vooral de klassieke methode en bij internationale databanken een nieuwe methode. De klassieke methode test met *Short Tandem Repeat* (STR) en kijkt naar repeterende stukjes in het DNA die tussen mensen verschillen of overeenkomen. De nieuwe methode *Single Nucleotide Polymorphism* (SNP) onderzoekt de DNA-volgorde en DNA-variantie op een bepaalde plaats op een chromosoom. Er wordt getest op duizenden tot miljoenen markers die verspreid over alle chromosomen liggen.

De Fiom KID-DNA Databank is opgezet in 2010 en werkt samen met het Canisius Wilhelmina Ziekenhuis met de STR methode, die het primair mogelijk maakt de donor van donorkinderen te vinden. De databank is niet bedoeld om verwantschap te vinden tussen donorkinderen onderling, maar dat komt wel voor. Internationale commerciële DNA-databanken zoals Family Tree DNA, My Heritage en Ancestry zijn gericht op algemeen stamboomonderzoek en werken met SNP waarmee ook andere verwantschappen kunnen worden gevonden.

> Laagdrempelig

"De behoefte van zoekers om hun achtergrond te kennen is groot en we vinden dat iedereen het recht heeft om te weten van wie hij afstamt", zo licht Fiom-innovatiemanager Naomi Boer de uitgangspunten van Fiom toe. "Daarom is het belangrijk dat je laagdrempelig toegang kunt krijgen tot je afstammingsinformatie. DNA speelt hierbij een grote rol, omdat DNA veel mogelijkheden geeft om verwanten te zoeken en te vinden."

Naomi Boer vertelt dat er momenteel veel gaande is op het gebied van DNA en afkomst. Zo zijn er diverse initiatieven van donorkinderen en geadopteerden die ondersteuning bieden bij het zoeken via DNA, zoals Donor Detectives en Plan Angel (zie kader). Er wordt dan vaak gebruik gemaakt van internationale databanken, maar die bieden geen begeleiding. Naomi Boer: "We merken dat er behoefte is aan begeleiding bij de zoektocht via DNA en bij de match. Bijvoorbeeld bij het benaderen van de gevonden persoon of om na de ontmoeting te bespreken hoe deze persoon een plek kan krijgen in je leven."

Acties donorkinderen en geadopteerden

Zowel donorkinderen als geadopteerden hebben het zoeken naar verwanten via DNA ontdekt. Stichting Donorkind komt op voor de belangen en rechten van donorkinderen en verwijst naar diverse DNA-databanken. Daarnaast hebben zes jonge vrouwen, die zichzelf met 'donormeisjes' aanduiden, de stichting Donor Detectives opgericht. Donor Detectives helpt (volwassen) donorkinderen aan informatie, bijvoorbeeld hoe ze met een DNA-kit thuis zelf DNA kunnen afnemen. Daarnaast bieden ze lotgenotencontact.

Plan Angel is opgezet door Marcia Engel die als tweejarig adoptiekind vanuit Colombia naar Nederland kwam. Omdat biologische ouders in Colombia de mogelijkheden van DNA vaak niet kennen of er de middelen niet voor hebben, verspreidt Plan Angel gratis DNA-kits onder Colombiaanse biologische ouders. De DNA-kits worden vervolgens geanalyseerd door een commerciële databank. Ook geadopteerden uit andere herkomstlanden, zoals Bangladesh en Sri Lanka, hebben groepen opgericht om verwanten op te sporen via DNA.

Donorkinderen: www.donorkind.nl

& www.donordetectives.nl

Geadopteerden: www.planangel.org/nl/projecten/dna-kit

Ethisch protocol

Hoe zit het met de ethische aspecten? Er zijn voorbeelden bekend waarbij mensen zich inschreven bij een commerciële databank als Family Tree DNA om meer over de eigen stamboom te weten. En daarna tot hun verrassing ontdekten een donorkind te zijn.

Fiom-medewerker Fred Gundlach, senior specialist hulpverlening, herkent het voorbeeld. "Voor alle duidelijkheid, dit komt niet voor binnen onze eigen databank omdat mensen daar alleen ingeschreven staan als ze in contact willen komen met donoren of met hun halfbroers en halfzussen. De Fiom KID-DNA databank is niet voor stamboomonderzoek. Omdat het geval uit het voorbeeld bij Fiom niet aan de orde is, hebben wij daar geen ethisch protocol voor."

Privacy

En hoe is het geregeld bij de Fiom-databank? "Voor onze eigen databank hebben we natuurlijk wel een ethisch protocol," vertelt Fred Gundlach. "Daarbij staat vooral de privacy van de mensen voorop. Voorafgaand aan een ontmoeting worden er in principe geen persoonsidentificerende gegevens uitgewisseld, tenzij de betreffende personen daar zelf op staan en ons ook schriftelijk toestemming geven. Zelfs tijdens een ontmoeting proberen we de privacy te waarborgen door vooraf aan te geven dat het uitwisselen van identificerende informatie - zoals een mailadres, telefoonnummer en volledige naam - niet hoeft. We nemen namelijk altijd een tot twee weken na de ontmoeting contact op om te vragen hoe ieder de ontmoeting heeft ervaren en of er behoefte is aan uitbouw van de eerste kennismaking. In de praktijk is het echter wel zo dat mensen vaak gegevens uitwisselen tijdens de ontmoeting."

tekst: Femmie Juffer

beeld: Jan Dirk Barreveld

Verder lezen

- Kamil Baluk (2018). *Alle kinderen van Louis*.

Een zoektocht naar afkomst. De Geus.

- Website Fiom: www.fiom.nl/afstammingsvragen/kid-dna

IK WIL ERACHTER-
KOMEN WIE MIJN
VADER IS!!!

